

รูปแบบการบริหารจัดการระบบนิเวศการเรียนรู้สู่การพัฒนา
การจัดการศึกษาของสถานศึกษานำร่องเพื่อความยั่งยืน
ในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

Learning Ecosystem Management Model for the Development of Education
Management to Institutions for Sustainability in Promote Education Sandbox

ภูมิภาควัฒน์ ภูมิพงศ์คชสร

Phumphakhawat Phumphongkhochasorn

วิทยาลัยนวัตกรรมการจัดการ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์

College of Innovation Management, Rajamangala University of Technology Rattanakosin, Thailand

E-mail: phumphakhawat.ps@gmail.com, phumphakhawat.phu@rmutr.ac.th

Received August 8, 2024; Revised September 3, 2024; Accepted October 15, 2024

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาองค์ประกอบและแนวทางการบริหารจัดการระบบนิเวศการเรียนรู้สู่การพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษานำร่องเพื่อความยั่งยืนในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา 2) สร้างและตรวจสอบรูปแบบการบริหารจัดการระบบนิเวศการเรียนรู้ และ 3) ประเมินความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการบริหารจัดการระบบนิเวศการเรียนรู้ การวิจัยเป็นแบบผสมวิธีเชิงอธิบายเป็นลำดับ ใช้เทคนิคเดลฟาย โดยการวิเคราะห์เอกสารและงานวิจัย การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ การใช้เทคนิคเดลฟาย และประเมินความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการจัดการระบบนิเวศการเรียนรู้ จากผู้บริหารสถานศึกษา ซึ่งกำหนดกลุ่มตัวอย่างจำนวน 100 คน การวิเคราะห์ข้อมูลโดยสถิติที่ใช้ คือ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 องค์ประกอบและแนวทางการบริหารจัดการระบบนิเวศการเรียนรู้ ประกอบด้วย 6 ด้าน ได้แก่ 1) วิธีการจัดการเรียนรู้ 2) การออกแบบหลักสูตรและกิจกรรม 3) การจัดการทรัพยากร 4) ยุทธศาสตร์การดำเนินงาน 5) เทคโนโลยีสารสนเทศ และ 6) ความร่วมมือของเครือข่าย เพื่อให้ส่งผลกับการพัฒนา 3 ส่วน คือ ผู้เรียน ผู้สอน และ ชุมชน ซึ่งในพัฒนาทั้ง 3 ส่วนมีองค์ประกอบของการบริหารจัดการระบบนิเวศการเรียนรู้ผสมอยู่ ภายใต้ความร่วมมือของทุกภาคส่วน เพื่อให้ผู้เรียน

มีความสนใจในการเรียนเกิดเป็นการเรียนตลอดชีวิต ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 รูปแบบการบริหารจัดการระบบนิเวศการเรียนรู้ มีความเหมาะสม และผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 การประเมินความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการบริหารจัดการระบบนิเวศการเรียนรู้ พบว่าความเป็นไปได้โดยรวมในระดับมากที่สุด และควมมีประโยชน์โดยรวมในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ: ระบบนิเวศการเรียนรู้; ความยั่งยืน; พื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

Abstract

The research aimed to 1) study the components and management approaches of learning ecosystems for the development of educational management in pilot schools for sustainability in the education sandbox; 2) create and examine a learning ecosystem management model for the development of educational management of pilot schools for sustainability in the education sandbox; and 3) assess the feasibility and usefulness of the learning ecosystem management model for the development of educational management of pilot schools for sustainability in the education sandbox. This research was conducted using a mixed-methods sequential explanatory design. The Delphi technique was used to analyze document research and interview experts. The feasibility and usefulness of the learning ecosystem management model were assessed for the development of educational management in pilot schools for sustainability in the education sandbox by 100 school administrators. Data were analyzed using computer programs. Statistics included frequency, percentage, mean, and standard deviation.

Research findings, according to objective 1: the components and guidelines for managing the learning ecosystem were divided into six areas: 1) Learning management methods; 2) curriculum and activity design; 3) resource management; 4) strategic operations; 5) information technology; and 6) network collaboration. These areas impacted the development of three aspects: learners, educators, and the community. The development of all three aspects incorporated elements of learning ecosystem management, requiring the collaboration of all sectors to foster learners' interest in education and promote lifelong learning. According to objective 2: the model for managing the learning ecosystem is deemed appropriate. According to objective 3: the evaluation of the feasibility and benefits of the learning ecosystem management model showed that it was highly feasible and extremely beneficial overall.

Keywords: Learning ecosystem; Sustainability; Education Sandbox

บทนำ

การศึกษาระบบนิเวศการเรียนรู้ (Learning Ecosystem) ให้ความสำคัญกับการปฏิสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิตภายในสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ ซึ่งมีผลกระทบซึ่งกันและกัน (อภิษฐา สวัสดิ์ และคณะ, 2565). ระบบนิเวศการเรียนรู้ช่วยให้การพัฒนาการเรียนการสอนในสถานศึกษาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและตอบสนองต่อการเรียนรู้เชิงรุก เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 ได้แก่ ทักษะวิชาการ ทักษะชีวิต และทักษะวิชาชีพ (Fayombo, 2012)

ปัจจุบัน ระบบนิเวศการเรียนรู้มีบทบาทสำคัญต่อการศึกษา เนื่องจากความก้าวหน้าของเทคโนโลยีและการเปลี่ยนแปลงในทักษะและคุณลักษณะของผู้สอนและผู้เรียน ระบบนิเวศการเรียนรู้จึงเป็นเครื่องมือที่ช่วยแก้ปัญหาหลายด้าน เช่น การบริหารจัดการในสถานศึกษา การจัดการเรียนการสอน การใช้สื่อและนวัตกรรมการสอนที่หลากหลาย และการเพิ่มโอกาสทางการเรียนรู้ (DiFranza, 2019, อ้างถึงใน นวชล สมบูรณ์สิน, 2564)

ในประเทศไทย มีการขับเคลื่อนนโยบายที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศการเรียนรู้ โดยได้มีการกำหนดพระราชบัญญัติพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พ.ศ. 2562 เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาและส่งเสริมการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์. ปัจจุบันมีพื้นที่ 19 จังหวัดและ 1,498 โรงเรียนที่เป็นสถานศึกษานำร่องในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา ซึ่งมีรูปแบบการบริหารจัดการที่มุ่งเป้าหมาย 4 ประการ ได้แก่ 1) เพิ่มผลสัมฤทธิ์ในการเรียนรู้ของนักเรียนทั้ง 3 ด้านและขยายผลสู่ระดับประเทศ 2) ผลิตและพัฒนานวัตกรรมการบริหารการศึกษาระดับจังหวัด 3) ลดความเหลื่อมล้ำด้านคุณภาพการศึกษา 4) ผสานเครือข่ายและความร่วมมือกับภาคีการจัดการศึกษาและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน (พระราชบัญญัติพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา, 2562)

การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการระบบนิเวศการเรียนรู้สู่การจัดการศึกษาในสถานศึกษานำร่องมีความสำคัญในการขับเคลื่อนการศึกษาให้มีคุณภาพและสามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนในยุคปัจจุบันการจัดระบบนิเวศการเรียนรู้สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) ที่องค์การสหประชาชาติได้กำหนดขึ้นเพื่อแทนที่เป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษเดิม เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนมุ่งเน้นการพัฒนาในมิติต่าง ๆ เช่น เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เพื่อให้มีความเชื่อมโยงและส่งเสริมกันอย่างบูรณาการ (อภิษฐา สวัสดิ์ และคณะ, 2565) ตัวอย่างที่เด่นชัดของการนำ SDGs มาใช้ในระดับท้องถิ่นคือ โครงการ “Whole City” ของเมืองเฮลซิงกิ ประเทศฟินแลนด์ ซึ่งมีชื่อเสียงในด้านคุณภาพการศึกษาที่ดีที่สุดในโลก โครงการนี้มีเป้าหมายที่จะเปลี่ยนทุกสถานที่ในเมืองให้เป็นสิ่งแวดล้อมการเรียนรู้ขนาดมหึมา เช่น ห้องสมุด สวนสาธารณะ ป่า สนามเด็กเล่น พิพิธภัณฑ์ โรงภาพยนตร์ ห้างสรรพสินค้า ถนน อาคารทางวัฒนธรรม ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นสถานที่เพื่อการเรียนรู้ โดยการจัดการเรียนรู้จะขับเคลื่อนตามเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ 4 ซึ่งมุ่งเน้นการสร้างหลักประกันว่าทุกคนมีการศึกษาที่มีคุณภาพ ครอบคลุม และเท่าเทียม พร้อมทั้งสนับสนุนโอกาสในการเรียนรู้ตลอดชีวิต (United Nations Development Programme [UNDP], 2019) การบูรณาการระบบนิเวศการเรียนรู้เข้ากับ SDGs ช่วยให้การ

จัดการศึกษาในสถานศึกษามีความครอบคลุมและเท่าเทียม พร้อมทั้งสนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งเป็นการพัฒนาให้สอดคล้องกับเป้าหมายที่กำหนดไว้และตอบสนองความต้องการของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21

จากที่กล่าวมาข้างต้น การจัดระบบนิเวศการเรียนรู้เป็นหนึ่งในกลไกในการพัฒนาประเทศ และการพัฒนาคุณภาพการศึกษา และเป็นการขับเคลื่อนสถานศึกษาให้เกิดประสิทธิภาพ สอดคล้องกับบริบทในแต่ละพื้นที่ ดังนั้น ผู้วิจัยเล็งเห็นถึงความสำคัญของการบริหารจัดการระบบนิเวศการเรียนรู้สู่การพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษานำร่องเพื่อความยั่งยืนในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา” โดยผ่านความร่วมมือทั้งในโรงเรียนและชุมชน ให้ทุกภาคส่วนร่วมกันจัดระบบนิเวศการเรียนรู้ และใช้เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนมีส่วนสนับสนุนในการขับเคลื่อน รวมถึงการได้มาซึ่งรูปแบบสร้างความเข้าใจให้ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องมีแนวทางการพัฒนาระบบการศึกษาของประเทศ โดยเชื่อมโยงและการบูรณาการทำงานระหว่างกัน รวมทั้งสามารถใช้เป็นรากฐานสำคัญของกระบวนการปฏิรูประบบการศึกษาของประเทศไทยได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบและแนวทางการบริหารจัดการระบบนิเวศการเรียนรู้สู่การพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษานำร่องเพื่อความยั่งยืนในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา
2. เพื่อสร้างและตรวจสอบรูปแบบการบริหารจัดการระบบนิเวศการเรียนรู้สู่การพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษานำร่องเพื่อความยั่งยืนในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา
3. เพื่อประเมินความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการบริหารจัดการระบบนิเวศการเรียนรู้สู่การพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษานำร่องเพื่อความยั่งยืนในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

การทบทวนวรรณกรรม

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรม แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาปรับใช้ในการงานวิจัยซึ่งครอบคลุมเนื้อหา ตามหัวข้อดังต่อไปนี้

1. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับระบบนิเวศการเรียนรู้ โดยระบบนิเวศการเรียนรู้ หมายถึง ระบบความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและสิ่งแวดล้อม ในการเรียนรู้รอบตัวผู้เรียน ที่เน้นพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้ ความร่วมมือจากภาคส่วนต่าง ๆ การนำเทคโนโลยีมาใช้สนับสนุนการเรียนรู้ทั้งในและนอกสถานศึกษาที่เอื้อให้ผู้เรียนมีโอกาสในการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งระบบนิเวศการเรียนรู้มีพื้นฐานมาจากความอยากรู้ อยากเรียน อยากฉลาดของบุคคล แต่ละบุคคลมีบทบาทในการสร้างและใช้ความรู้เพื่อทำมาหากินตามสภาพที่ตั้งของแต่ละบุคคล และสร้างสังคมที่จะอยู่ร่วมกันด้วยคุณธรรมจริยธรรม และมีการส่งเสริมการรักถิ่นฐาน การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยมีมุ่งหมายให้สมาชิกในสังคมมีคุณภาพ (คนไทย 4.0) และสนใจพัฒนาทุกคนในท้องถิ่นตนเองให้มีความสุข

ทั้งนี้ Neittaanmäki et al. (2016 อ้างถึงใน สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2565) นักวิชาการจากประเทศฟินแลนด์ ได้นำเสนอประเด็นที่ต้องพิจารณาสำหรับระบบนิเวศการเรียนรู้ 8 ด้าน เพื่อพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ในส่วนผู้เรียน (บุคคล) เป็นสำคัญ ได้แก่ 1) การสร้างความรู้สึกรักแห่งการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ 2) การตั้งคำถามที่มีคุณค่า หรือการตั้งคำถามแบบปลายเปิดที่สามารถกระตุ้นการเรียนรู้ของผู้เรียน 3) การเพิ่มสาระการเรียนรู้ในรูปแบบดิจิทัลให้มีความน่าสนใจ 4) การประเมินการเรียนรู้เน้นใช้เพื่อการพัฒนาของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง 5) การมีเครื่องมือ เทคโนโลยี สำหรับการเรียนรู้ที่หลากหลาย มีความครบถ้วนและเพียงพอ 6) การออกแบบการเรียนรู้ที่ให้ความสำคัญต่อผู้เรียนแต่ละบุคคล 7) สร้างการสนับสนุน บรรยากาศหรือสิ่งแวดล้อมของห้องเรียนที่เหมาะสมกับยุคเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร และ 8) การใช้กลยุทธ์การสอนที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้เรียน

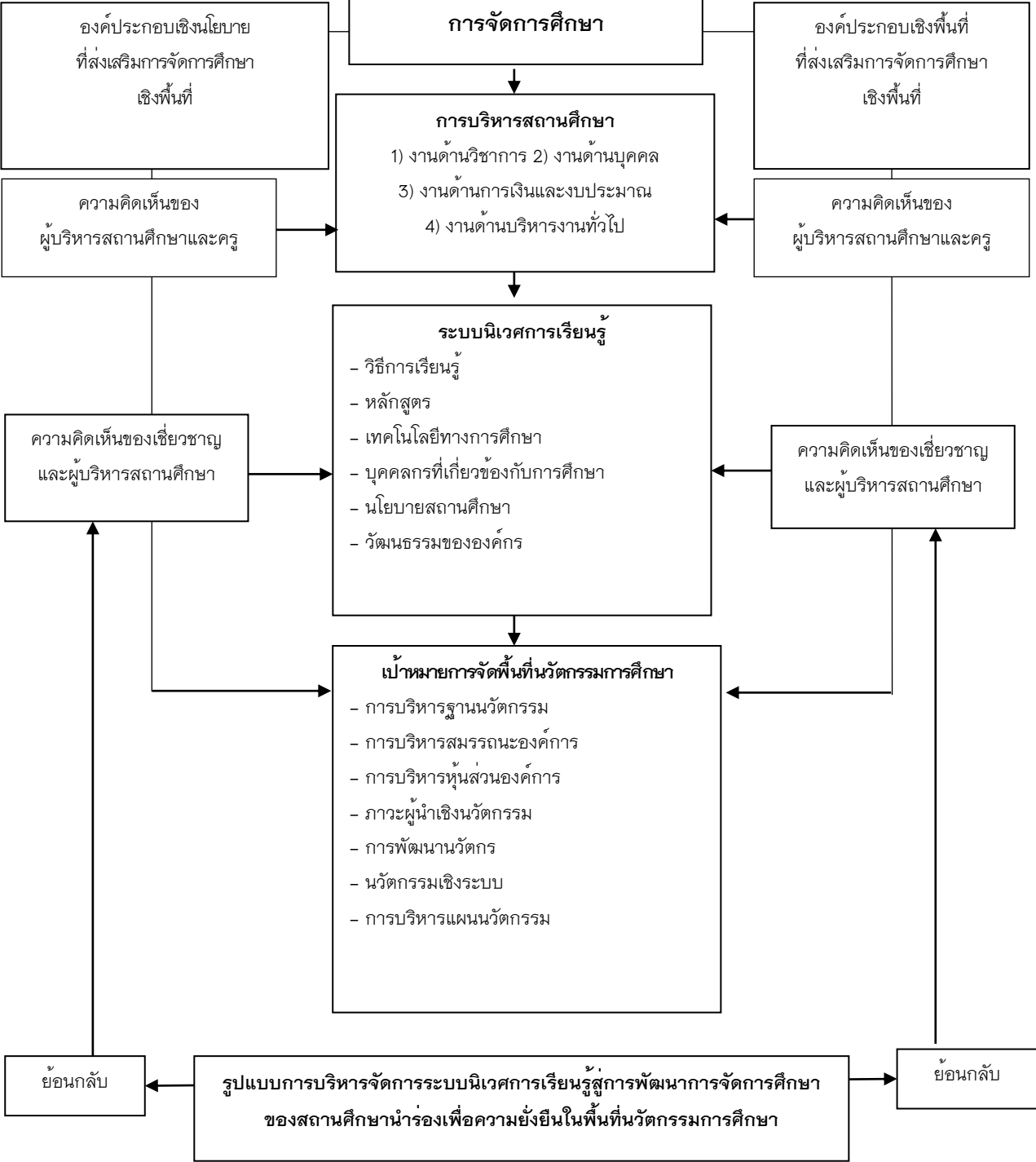
2. แนวคิดเกี่ยวกับพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา โดยพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา (Education Sandbox) เกิดขึ้นจากพระราชบัญญัติพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พ.ศ. 2562 (สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, 2562) มีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 30 เมษายน พ.ศ. 2562 ให้ใช้บังคับเป็นเวลาเจ็ดปีการขยายเวลาใช้บังคับพระราชบัญญัตินี้ ให้กระทำได้โดยตราเป็นพระราชกฤษฎีกาโดยให้กระทำได้เพียงหนึ่งครั้งแต่ไม่เกินเจ็ดปี ซึ่งนวัตกรรมการศึกษา หมายความว่า แนวคิด วิธีการ กระบวนการ สื่อการเรียนการสอน หรือการบริหารจัดการในรูปแบบใหม่ ซึ่งได้มีการทดลองและพัฒนาจนเป็นที่น่าเชื่อถือว่าสามารถส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนและการจัดการศึกษา และให้หมายความรวมถึงการนำสิ่งดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาด้วย สำหรับวัตถุประสงค์การจัดตั้งพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา เพื่อ 1) คิดค้นและพัฒนานวัตกรรมการศึกษาและการเรียนรู้เพื่อยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของผู้เรียน รวมทั้งเพื่อดำเนินการให้มีการขยายผลไปใช้ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานอื่น 2) ลดความเหลื่อมล้ำในการศึกษา 3) กระจายอำนาจและให้อิสระแก่หน่วยงานทางการศึกษาและสถานศึกษานำร่องในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาเพื่อเพิ่มความคล่องตัวในการบริหารและการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และ 4) สร้างและพัฒนากลไกในการจัดการศึกษาร่วมกันระหว่างภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภาคเอกชน และภาคประชาสังคมในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

3. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษาในเชิงพื้นที่ โดยจัดการศึกษาในเชิงพื้นที่ เป็นการบริหารเป็นทิศทางการปรับตัวของการศึกษาไทย เพื่อสร้างความมั่นใจให้แก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายรวมทั้งตอบสนองนโยบายรัฐบาลในการกระจายอำนาจในการจัดการศึกษา ตามหลักการปฏิรูปการศึกษาไทย โดยเริ่มต้นจากการสร้างโอกาสทางการศึกษาที่มีคุณภาพให้เท่าเทียมกันแก่ทุกคนในประเทศ ด้วยการส่งเสริมการมีส่วนร่วมให้ภาคส่วนในพื้นที่ การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนเพื่อการปรับเปลี่ยนวิธีการเรียนรู้ใหม่ตามบริบทแต่ละพื้นที่ ดังนั้นทิศทางการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษาต้องกระตุ้นให้ภาคส่วนอื่น ๆ ในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา มีองค์ประกอบที่สำคัญของการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ ได้แก่ 1) กลไกความร่วมมือของทุกภาคส่วนในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษา 2) ข้อมูลที่จะช่วยชี้ปัญหาจัดลำดับ

ความสำคัญและติดตามความก้าวหน้าการดำเนินงานบรรลุเป้าหมาย และ 3) แผนและโครงการ เพื่อพัฒนาการศึกษาในพื้นที่เพื่อบูรณาการความร่วมมือ

กรอบแนวคิดการวิจัย

จากการทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง พบว่าจัดการระบบนิเวศการเรียนรู้ เป็นกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาความรู้ ทักษะ และทัศนคติในการปฏิสัมพันธ์เพื่อ สร้างนวัตกรรมแห่งการเรียนรู้ กระตุ้นการเรียนรู้และกระตุ้นการเติบโตทางปัญญา เน้นการพัฒนา ตนเองจากสิ่งง่าย ไปสู่สิ่งที่ยากขึ้น โดยการมีเครือข่ายเชื่อมโยงระหว่างผู้เรียนและผู้สอน อันมีผลต่อ การจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ และการพัฒนาผู้เรียนตามเป้าประสงค์ ดังนั้นเพื่อให้สอดคล้องกับ วัตถุประสงค์ จึงรูปแบบการวิจัยเป็นแบบผสมวิธีเชิงอธิบายเป็นลำดับ ใช้เทคนิคเดลฟาย โดยการ วิเคราะห์เอกสารและงานวิจัย การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ การใช้เทคนิคเดลฟาย และประเมินความ เป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการจัดการระบบนิเวศการเรียนรู้สู่การพัฒนาการจัด การศึกษาของสถานศึกษานำร่องเพื่อความยั่งยืนในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา จากผู้บริหารสถานศึกษา ผู้วิจัยจึงได้กำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยแบบผสมวิธีเชิงอธิบายเป็นลำดับ (Explanatory Sequential Mixed-Methods Research) ซึ่งผู้วิจัยได้นำเสนอขอบเขตของการวิจัย โดยกำหนดขอบเขตของการวิจัยในแต่ละขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาองค์ประกอบและแนวทางการจัดการระบบนิเวศการเรียนรู้สู่การพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษานำร่องเพื่อความยั่งยืนในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน โดยกำหนดขอบเขตของการวิจัย ดังนี้

ขั้นที่ 1.1 การศึกษาองค์ประกอบการจัดการระบบนิเวศการเรียนรู้สู่การพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษานำร่องเพื่อความยั่งยืนในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา โดยสังเคราะห์เอกสาร

แหล่งข้อมูล ได้แก่ เอกสารที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการจัดการระบบนิเวศการเรียนรู้ การจัดการศึกษา และพระราชบัญญัติพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พ.ศ. 2562 โดยการศึกษา หลักการ แนวคิด และสาระสำคัญที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย

ประเด็นที่ศึกษา ได้แก่ องค์ประกอบการจัดการระบบนิเวศการเรียนรู้สู่การพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษานำร่องเพื่อความยั่งยืนในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล คือ แบบบันทึกข้อมูลตามประเด็นของกรอบการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูล โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ขั้นที่ 1.2 การศึกษาแนวทางการจัดการระบบนิเวศการเรียนรู้สู่การพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษานำร่องเพื่อความยั่งยืนในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา โดยสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับการบริหารการศึกษา การบริหารสถานศึกษา โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 6 คน

ประเด็นที่ศึกษา ได้แก่ แนวทางการจัดการระบบนิเวศการเรียนรู้สู่การพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษานำร่องเพื่อความยั่งยืนในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล คือ แบบสัมภาษณ์แนวทางการจัดการระบบนิเวศการเรียนรู้สู่การพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษานำร่องเพื่อความยั่งยืนในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา มีลักษณะเป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structure Interview)

การวิเคราะห์ข้อมูล โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ขั้นที่ 1.3 การศึกษาแนวทางการจัดการระบบนิเวศการเรียนรู้สู่การพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษานำร่องเพื่อความยั่งยืนในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา โดยศึกษาจากโรงเรียนที่มีวิธีปฏิบัติที่ดี (Best Practice)

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียนและครูที่เกี่ยวข้อง จำนวน 12 คน (โรงเรียนละ 4 คน) จาก 3 โรงเรียน ซึ่งทั้ง 3 โรงเรียน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ได้แก่ 1) โรงเรียนราชินีบน กรุงเทพมหานคร 2) โรงเรียนผดุงปัญญา จังหวัดตาก และ 3) โรงเรียนสุวรรณคีรีวงศ์ จังหวัดภูเก็ต ซึ่งเป็น

โรงเรียนนาร่องในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา และได้รับรางวัลจากโครงการ “หนึ่งโรงเรียน หนึ่งนวัตกรรม” ประจำปี 2566 ของสำนักงานเลขาธิการคุรุสภา ระดับเหรียญทอง และเหรียญเงิน

ตัวแปรที่ศึกษา ได้แก่ แนวทางการจัดการระบบนิเวศการเรียนรู้สู่การพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษานาร่องเพื่อความยั่งยืนในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล คือ แบบสัมภาษณ์แนวทางการจัดการระบบนิเวศการเรียนรู้สู่การพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษานาร่องเพื่อความยั่งยืนในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา จากโรงเรียนที่มีวิธีปฏิบัติที่ดี (Best Practice) มีลักษณะเป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structure Interview)

การวิเคราะห์ข้อมูล โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างและตรวจสอบรูปแบบการจัดการระบบนิเวศการเรียนรู้สู่การพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษานาร่องเพื่อความยั่งยืนในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา แบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน โดยกำหนดขอบเขตของการวิจัย ดังนี้

ขั้นที่ 2.1 การยกร่างรูปแบบการจัดการระบบนิเวศการเรียนรู้สู่การพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษานาร่องเพื่อความยั่งยืนในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

1. ผู้วิจัยนำผลการศึกษาค้นคว้าและแนวทางการจัดการระบบนิเวศการเรียนรู้สู่การพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษานาร่องเพื่อความยั่งยืนในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา ที่ได้มาจากขั้นตอนที่ 1 มายกร่างรูปแบบการจัดการระบบนิเวศการเรียนรู้สู่การพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษานาร่องเพื่อความยั่งยืนในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

2. ผู้วิจัยนำข้อเสนอแนะจากอาจารย์ที่ปรึกษาไปดำเนินการปรับปรุงแก้ไขร่างรูปแบบการจัดการระบบนิเวศการเรียนรู้สู่การพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษานาร่องเพื่อความยั่งยืนในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

3. ผู้วิจัยจัดทำร่างรูปแบบการจัดการระบบนิเวศการเรียนรู้สู่การพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษานาร่องเพื่อความยั่งยืนในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

ขั้นที่ 2.2 การตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบการจัดการระบบนิเวศการเรียนรู้สู่การพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษานาร่องเพื่อความยั่งยืนในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

การตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบการจัดการระบบนิเวศการเรียนรู้สู่การพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษานาร่องเพื่อความยั่งยืนในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา ด้วยการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ผู้ทรงคุณวุฒิ

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับการบริหารการศึกษา/การบริหารสถานศึกษา โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 9 คน

ตัวแปรที่ศึกษา ได้แก่ ความเหมาะสมของรูปแบบการจัดการระบบนิเวศการเรียนรู้สู่การพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษานาร่องเพื่อความยั่งยืนในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล คือ ประเด็นการสนทนากลุ่มเพื่อตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบการจัดการระบบนิเวศการเรียนรู้สู่การพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษานำร่องเพื่อความยั่งยืนในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา โดยจัดสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ

การวิเคราะห์ข้อมูล โดยวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ขั้นตอนที่ 3 การประเมินความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการจัดการระบบนิเวศการเรียนรู้สู่การพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษานำร่องเพื่อความยั่งยืนในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ผู้บริหารสถานศึกษาที่อยู่ในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาตาม พ.ร.บ.พื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พ.ศ.2562 โดยใช้ตารางสำเร็จรูป ของ Krejcie and Morgan (ที่ความคลาดเคลื่อน 0.10) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 94 คน ซึ่งเป็นเกณฑ์ขั้นต่ำและเพื่อเป็นการป้องกันความคลาดเคลื่อนที่อาจเกิดขึ้นเนื่องจากการไม่ตอบกลับของกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยจึงใช้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 100 คน การได้มาของกลุ่มตัวอย่างใช้การสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ (stratified random sampling) ใน 8 จังหวัด ประกอบด้วย ภาคเหนือ: เชียงใหม่ และตาก ภาคกลาง: กาญจนบุรี และจันทบุรี ภาคตะวันออกฉียงเหนือ: ศรีสะเกษ และอุบลราชธานี และภาคใต้: ภูเก็ต และกระบี่

ตัวแปรที่ศึกษา ความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการจัดการระบบนิเวศการเรียนรู้สู่การพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษานำร่อง เพื่อความยั่งยืนในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล คือ แบบสอบถามการประเมินความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการจัดการระบบนิเวศการเรียนรู้สู่การพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษานำร่องเพื่อความยั่งยืนในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

การวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

ผลการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาองค์ประกอบและแนวทางการจัดการระบบนิเวศการเรียนรู้สู่พัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษานำร่องเพื่อความยั่งยืนในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พบว่า

1.1 วัตถุประสงค์ในการจัดการระบบนิเวศการเรียนรู้สู่พัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ควรมีระบบเป็นความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิตกับสิ่งแวดล้อม โดยถ้าระบบมีความสัมพันธ์ที่สมดุลก็จะสามารถดำรงอยู่หรือเติบโตต่อไปได้ยาวนาน เมื่อนำมาขยายความในส่วนของการศึกษาจึงต้องพิจารณาถึงพื้นที่ หรือชุมชนที่อยู่อาศัย หลักสูตร เทคโนโลยีใน ผู้สอนและผู้เรียน เป็นการปรับเปลี่ยนแนวคิดของการเรียนรู้จากแนวคิดดั้งเดิม (traditional learning) ที่เป็นการจัดการเรียนตามเวลาและสถานที่ที่กำหนด

องค์ประกอบของระบบนิเวศการเรียนรู้สู่การพัฒนาการจัดการศึกษา ประกอบด้วย 6 ด้าน ได้แก่ 1) วิธีการจัดการเรียนรู้ 2) การออกแบบหลักสูตรและกิจกรรม 3) การจัดการทรัพยากร 4) ยุทธศาสตร์การดำเนินงาน 5) เทคโนโลยีสารสนเทศ และ 6) ความร่วมมือของเครือข่าย

สถานศึกษาที่มีการจัดการระบบนิเวศการเรียนรู้สู่การพัฒนาการจัดการศึกษา มีลักษณะ 1) การเปลี่ยนกรอบความคิด โดยมุ่งเน้นการให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ 2) บุคลากรและองค์กรมีความพร้อม 3) สิ่งแวดล้อม 4) วิธีการเรียนรู้ / เนื้อหาการเรียนรู้ มีการออกแบบการถ่ายทอดที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน 5) วัฒนธรรมการเรียนรู้ มุ่งเน้นการเปิดความคิดเห็นที่หลากหลาย และ 6) ความยืดหยุ่นและทางเลือกที่หลากหลาย มีการสื่อสารกันระหว่างผู้เรียน ผู้ปกครอง โรงเรียน และชุมชน เพื่อสร้างเส้นทางการเรียนรู้ของผู้เรียนร่วมกัน

การบริหารสถานศึกษาเพื่อให้เกิดจัดการระบบนิเวศการเรียนรู้ มุ่งเน้นการจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับผู้เรียนอย่างยืดหยุ่น และให้โอกาสให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหาร ประกอบด้วย 1) งานด้านวิชาการ 2) งานด้านบุคลากร 3) งานด้านการเงินและงบประมาณ และ 4) งานด้านบริหารทั่วไป

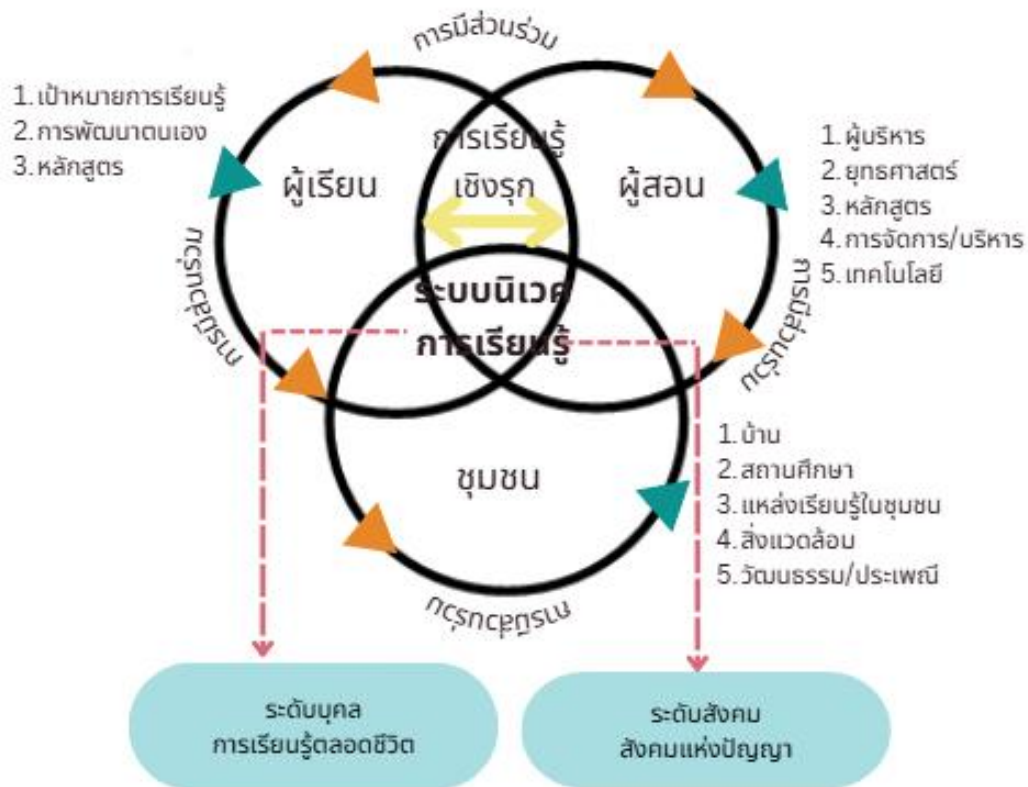
การจัดนิเวศการเรียนรู้มีหลากหลายปัจจัยที่ช่วยส่งเสริมและเอื้อต่อการพัฒนาศักยภาพของตนเอง การจัดการระบบนิเวศการเรียนรู้เป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญที่เอื้อให้คนไทยได้เรียนรู้อย่างเต็มศักยภาพ ได้แก่ 1) หน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา 2) หน่วยงานต้นสังกัดระดับกระทรวง ระดับพื้นที่ และสถานศึกษา 3) การจัดทำหลักสูตร กิจกรรม และวิธีการเรียนรู้ และ 4) ทุกภาคส่วนทั้งองค์กรรัฐและเอกชนควรให้ความสำคัญและร่วมมือกันจัดให้มี “Co-Learning Space” ไว้เป็นพื้นที่ส่วนกลางที่มีการจัดนิเวศการเรียนรู้

การศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาที่ยั่งยืนสังคมที่มีการพัฒนาที่ยั่งยืนจึงต้องอาศัยการศึกษาเป็นกลไกในการดำเนินการซึ่งกลวิธีในการจัดการให้การศึกษาบรรลุเป้าหมายของการพัฒนาคนให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ได้แก่ การพัฒนาผู้สอนและผู้เรียนให้มีสมรรถนะ (Competencies) และการพัฒนาผู้ขาดโอกาสทางการศึกษา ให้มีความเสมอภาพและลดความเหลื่อมล้ำทางโอกาส

ผลลัพธ์ที่สำคัญของการจัดการระบบนิเวศการเรียนรู้สู่การส่งเสริมการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนให้มีคุณลักษณะของคนไทยที่พึงประสงค์ การพัฒนาความรู้ตามบริบทหรือสิ่งแวดล้อม และเป็นสังคมแห่งปัญญา

ขั้นที่ 2 การสร้างและตรวจสอบรูปแบบการจัดการระบบนิเวศการเรียนรู้สู่การพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษานำร่องเพื่อความยั่งยืนในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

จากการการศึกษาแนวทางการจัดการระบบนิเวศการเรียนรู้สู่การพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษานำร่องเพื่อความยั่งยืนในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา สามารถสร้างรูปแบบการจัดการระบบนิเวศการเรียนรู้สู่การพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษานำร่องเพื่อความยั่งยืนในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาได้ดังนี้

ภาพที่ 2 รูปแบบการจัดการระบบนิเวศการเรียนรู้สู่การพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษานำร่อง เพื่อความยั่งยืนในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

ที่มา: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ การวิเคราะห์นิเวศการเรียนรู้ สู่การพัฒนาการจัดการศึกษา เพื่อความยั่งยืนในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา จังหวัดเชียงใหม่

สำหรับการตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบการจัดการระบบนิเวศการเรียนรู้สู่การพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษานำร่องเพื่อความยั่งยืนในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา โดยการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 9 คน ส่วนใหญ่เห็นด้วยกับความเหมาะสมของรูปแบบการจัดการระบบนิเวศการเรียนรู้สู่การพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษานำร่องเพื่อความยั่งยืนในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

ขั้นตอนที่ 3 การประเมินความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการจัดการระบบนิเวศการเรียนรู้สู่การพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษานำร่องเพื่อความยั่งยืนในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการจัดการระบบนิเวศการเรียนรู้สู่การพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษานำร่องเพื่อความยั่งยืนในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา โดยรวมพบว่า 1. ความเป็นไปได้โดยรวมในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.63$) และ 2. ความเป็นประโยชน์โดยรวมในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.63$)

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า องค์ประกอบและแนวทางการบริหารจัดการระบบนิเวศการเรียนรู้สู่การพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษานำร่องเพื่อความยั่งยืนในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา ประกอบด้วย 6 ด้าน ได้แก่ 1) วิธีการจัดการเรียนรู้ 2) การออกแบบหลักสูตรและกิจกรรม 3) การจัดการทรัพยากร 4) ยุทธศาสตร์การดำเนินงาน 5) เทคโนโลยีสารสนเทศ และ 6) ความร่วมมือของเครือข่าย เพื่อให้ส่งผลกับการพัฒนา 3 ส่วน คือ ผู้เรียน ผู้สอน และ ชุมชน ซึ่งในพัฒนาทั้ง 3 ส่วนมีองค์ประกอบของทางการบริหารจัดการระบบนิเวศการเรียนรู้ผสมอยู่ ภายใต้ความร่วมมือของทุกภาคส่วน เพื่อให้ผู้เรียนมีความสนใจในการเรียนเกิดเป็นการเรียนตลอดชีวิต และในสังคมก็เกิดการเรียนรู้ร่วมกันกับผู้เรียน ผู้สอน และโรงเรียน เป็นการนำไปสู่การสร้างชุมชนที่สมานฉันท์และยั่งยืน เป็นสังคมแห่งปัญญา ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ สุรัตน์ แท่นประเสริฐกุล (2564) ทำการศึกษาเรื่องระบบนิเวศนวัตกรรมในโรงเรียนที่มุ่งพัฒนานักเรียนนวัตกรรม ที่พบว่าระบบนิเวศนวัตกรรมในโรงเรียนที่มุ่งพัฒนานักเรียนนวัตกรรม ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ คือ ผู้มีบทบาท (Actors) กิจกรรม (Activities) และสิ่งประดิษฐ์ (Artifacts) แนวโน้มอนาคตกลุ่มผู้เชี่ยวชาญให้ความสำคัญทั้ง 3 องค์ประกอบระดับมากที่สุดและมีความคิดเห็น สอดคล้องกัน ภาพอนาคตของระบบนิเวศนวัตกรรม ประกอบด้วย ผู้มีบทบาท (Actors) ได้แก่ 1. ผู้บริหาร เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง 2. ครูผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้และโค้ช 3. ผู้เชี่ยวชาญภายนอกผู้ เชื่อมโยงสู่ประสบการณ์จริง 4. ผู้ปกครองพลังสำคัญต่อสร้างนักเรียนนวัตกรรม และ 5. หน่วยงานภายนอก แหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ ที่สมบูรณ์ กิจกรรม (Activities) ได้แก่ 1. การบริหารจัดการโรงเรียนแบบองค์กร แห่งการเรียนรู้ และ 2. หลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนาศักยภาพสูงสุดของผู้เรียน และสิ่งประดิษฐ์ (Artifacts) ได้แก่ 1. องค์ความรู้ 2. ทรัพยากรการเรียนรู้ 3. เทคโนโลยีและแพลตฟอร์ม 4. เครือข่ายความร่วมมือ 5. งานวิจัย และทรัพย์สินทางปัญญา และสอดคล้องกับการศึกษาของ Autio and Thomas (2019) ทำการวิจัยพบว่า แนวคิดของระบบนิเวศนวัตกรรม ระบบนิเวศนวัตกรรมพิจารณา 4 มิติ คือ ความแตกต่างของผู้เข้าร่วม ผลลัพธ์ของระบบ รูปแบบ ความสัมพันธ์การพึ่งพาซึ่งกันผู้เข้าร่วมและการปกครองในระบบนิเวศ

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า รูปแบบการบริหารจัดการระบบนิเวศการเรียนรู้สู่การพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษานำร่องเพื่อความยั่งยืนในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา จากการตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบการจัดการระบบนิเวศการเรียนรู้สู่การพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษานำร่องเพื่อความยั่งยืนในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา โดยการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 9 คน ส่วนใหญ่เห็นด้วยกับความเหมาะสมของรูปแบบการจัดการระบบนิเวศการเรียนรู้สู่การพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษานำร่องเพื่อความยั่งยืนในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา เพื่อให้ส่งผลกับการพัฒนา 3 ส่วน คือ ผู้เรียน ผู้สอน และ ชุมชน ซึ่งในพัฒนาทั้ง 3 ส่วน ภายใต้ความร่วมมือของทุกภาคส่วน เพื่อให้ผู้เรียนมีความสนใจในการเรียนเกิดเป็นการเรียนตลอดชีวิต และในสังคมก็เกิดการเรียนรู้ร่วมกันกับผู้เรียน ผู้สอน และโรงเรียน เป็นการนำไปสู่การสร้างชุมชนที่สมานฉันท์และยั่งยืน เป็นสังคมแห่งปัญญา สอดคล้องกับการศึกษาของ อภิขญา สวัสดิ์ และคณะ (2565) ศึกษา

แนวทางการจัดระบบนิเวศการเรียนรู้ภายในสถานศึกษารองรับการเรียนรู้เชิงรุก พบว่า การจัดระบบนิเวศการเรียนรู้มีหัวใจสำคัญ คือการทำงานร่วมกัน การพัฒนาร่วมกัน การตั้งเป้าหมายร่วมกันทั้งผู้บริหาร โรงเรียน คุณครู และผู้เรียน รวมถึงการเปิดโอกาสให้ทุกคนได้มีข้อเสนอแนวคิดในการพัฒนาทั้งในด้านการออกแบบการเรียนรู้ ออกแบบกิจกรรม ที่ส่งผลดีต่อผู้เรียน และเมื่อถอดบทเรียนการจัดระบบนิเวศการเรียนรู้ และออกแบบตัวอย่างกิจกรรมการเรียนรู้ นำไปสู่การสร้างคู่มือการจัดการจัดระบบนิเวศการเรียนรู้สำหรับโรงเรียน และถ่ายทอดให้กับโรงเรียน จากการประเมินความพึงพอใจของการใช้คู่มือนี้ ด้านความถูกต้อง และชัดเจนของเนื้อหาอยู่ในระดับมากที่สุด และด้านความสอดคล้องของการออกแบบกิจกรรมกับตัวชี้วัดตามหลักสูตรระดับมาก การนำคู่มือไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ภายในโรงเรียนได้ แสดงให้เห็นว่าเนื้อหาและความสอดคล้องของกิจกรรมต่างๆ ที่ออกแบบในคู่มือการจัดการจัดระบบนิเวศการเรียนรู้มีความเหมาะสมสำหรับโรงเรียน จากงานวิจัยนี้จึงสามารถใช้เป็นแนวทางสำหรับการพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ในโรงเรียนเพื่อเพิ่มศักยภาพการเรียนรู้และยังสอดคล้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืนเป้าหมายที่ 4 การศึกษาที่มีคุณภาพอย่างครอบคลุมและเท่าเทียม สนับสนุนโอกาสในการเรียนรู้ตลอดชีวิต และสอดคล้องกับการศึกษาของ Jucevicius and Grumadaite (2014) ทำการศึกษาเรื่อง การพัฒนาระบบนิเวศนวัตกรรมอย่างชาญฉลาด โดยนำเสนอแนวทางของทฤษฎีความซับซ้อน ในการพัฒนาระบบนิเวศนวัตกรรมที่เป็นระบบอัจฉริยะ เป็นเครือข่ายที่มีการปรับตัวที่ซับซ้อน และกลไกของการจัดการระบบผสมผสาน ทั้งแนวทางจากบนลงล่างและจากล่างขึ้นบน นิเวศนวัตกรรม เนื่องจากมีการรักษาความสมดุล มีการปรับเปลี่ยนและการระดมทรัพยากร เพื่อการบรรลุเป้าหมายของระบบนิเวศนวัตกรรมแตกต่างจากระบบนวัตกรรมแบบดั้งเดิม คือ ระบบนวัตกรรมเป็นกลไกการทำงานของหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อให้เกิดผลลัพธ์เป็นนวัตกรรม

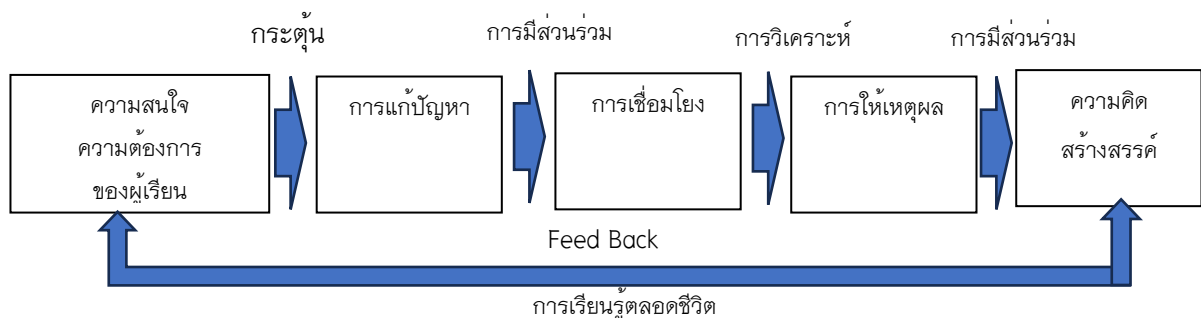
ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า การประเมินความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการบริหารจัดการระบบนิเวศการเรียนรู้สู่การพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษานำร่องเพื่อความยั่งยืนในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พบว่า ความเป็นไปได้โดยรวมในระดับมากที่สุด และความเป็นประโยชน์โดยรวมในระดับมากที่สุด สอดคล้องกับการศึกษาของ นวชล สมบูรณ์สิน (2564) ทำการศึกษาเรื่องรูปแบบการจัดการทางการบริหารในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการนวัตกรรมทางการบริหารในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่ารูปแบบการจัดการนวัตกรรมทางการบริหารในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ วัตถุประสงค์ หลักการ ปัจจัยนำเข้าในการจัดการนวัตกรรม กระบวนการจัดการนวัตกรรม และผลิตผลผลิต และสอดคล้องกับการศึกษาของ Autio and Thomas (2019) ได้ทำการวิจัยพบว่าแนวคิดของระบบนิเวศนวัตกรรมถูกนำมาใช้มากขึ้น เพื่ออธิบายกลุ่มของผลลัพธ์และกิจกรรมของผู้มีส่วนร่วมในระบบนิเวศแต่ละคน อาทิ ระบบนิเวศทางธุรกิจ ระบบนิเวศของเทคโนโลยี ระบบนิเวศของแพลตฟอร์ม ระบบนิเวศของผู้ประกอบการ ระบบนิเวศความรู้ และระบบนิเวศการศึกษา การแพร่ขยายแนวคิด ในระบบนิเวศนวัตกรรมในวงการวิชาการที่หลากหลายบนพื้นฐาน 2 มิติหลัก คือ หน่วยหรือขอบเขตของกิจกรรมที่พิจารณาและผลลัพธ์ของระบบนิเวศนวัตกรรม การขยายแนวคิดของระบบ นิเวศนวัตกรรมนี้ไม่ได้อยู่เชิงพื้นที่ แต่ขึ้นอยู่กับกระบวนการเรียนรู้และการสร้างความรู้

แนวคิด ระบบนิเวศน์วัตกรรมการจึงสามารถขยายได้ในหลายอุตสาหกรรมและเกิดการจัดตำแหน่งโครงสร้างที่ช่วยให้ผู้เข้าร่วมในระบบนิเวศน์วัตกรรมการมีความเชี่ยวชาญอย่างรวดเร็ว การจัดประเภทของ ระบบนิเวศน์วัตกรรมการพิจารณาบน 4 มิติ คือ ความแตกต่างของผู้เข้าร่วม ผลลัพธ์ของระบบ รูปแบบ ความสัมพันธ์ การพึ่งพาซึ่งกันผู้เข้าร่วมและการปกครองในระบบนิเวศ

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

การศึกษามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันของประเทศ การปรับปรุงและพัฒนากระบวนการศึกษาเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของเด็กและเยาวชนเป็นสิ่งจำเป็น การเรียนรู้ในปัจจุบันเน้นการสร้างสมรรถนะและทักษะสำหรับการทำงานและการเรียนรู้ตลอดชีวิต อย่างไรก็ตาม ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษายังเป็นปัญหา โดยเฉพาะในพื้นที่การเรียนรู้ภายในสถานศึกษา

การพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้เป็นวิธีการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา โดยใช้การจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ซึ่งส่งเสริมการใช้ทักษะและความรู้ในการแก้ปัญหาและประกอบอาชีพในอนาคต วิธีนี้ต้องอาศัยการสอนที่มีส่วนร่วมและการใช้เทคโนโลยีในการสนับสนุนการเรียนรู้ทั้งในและนอกสถานศึกษา เพื่อลดช่องว่างทางการศึกษาและส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้เรียน

ภาพที่ 3 ระบบนิเวศการเรียนรู้ต้องใช้วิธีการจัดการเรียนรู้เชิงรุก

สรุป

การจัดการเรียนรู้เชิงรุกแบบนิเวศการเรียนรู้ ที่เกิดขึ้นแต่ละพื้นที่มีความแตกต่างกันตามบริบทของพื้นที่ แต่สิ่งสำคัญที่กระบวนการจัดการแบบองค์รวม โดยมองถึงการเรียนรู้เป็นปฏิสัมพันธ์อย่างมีระบบ ที่ไม่ใช่ผู้เรียนเป็นผู้รับเพียงฝ่ายเดียว แต่เป็นมุมมองที่มองว่าการพัฒนาและเติบโตส่วนบุคคลเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นมาเป็นกระบวนการที่เปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องจนทำให้นวัตกรรมและนวัตกรรมขึ้น เพื่อนำสิ่งที่ได้จากการเรียนรู้ไปใช้ในสถานการณ์ใหม่ ๆ เกิดขึ้นตลอดเวลาและถูกกำหนดโดยการเรียนรู้ร่วมกันทั้งจากผู้เรียน ผู้สอน และชุมชน ตามลักษณะบริบทแตกต่างออกไป เมื่อผู้เรียนมีความจำเป็น ความสนใจแล้ว ผู้เรียนจะพยายามหาแหล่งความรู้ที่จำเป็นต่อการเรียนรู้รอบตัวด้วยตนเอง กระบวนการนี้มิได้เป็น

กลไกที่มีความยืดหยุ่น และมีความเป็นพลวัต รวมไปถึงในหลาย ๆ กรณีการเรียนรู้ก็เป็นการแลกเปลี่ยนมากกว่าเป็น การรับความรู้ทางเดียว

สิ่งที่ผู้เรียนจะได้รับ คือ ช่วยให้ผู้เรียนมองเห็นว่ากระบวนการเรียนรู้ของเขาเชื่อมโยงกับผู้คนและสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นองค์รวม ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนปรับตัวและสร้างกระบวนการเรียนรู้ของตนเองให้เข้ากับบริบทที่เกิดขึ้น ในแง่ที่ว่าผู้เรียนต้องทำอะไรบ้างเพื่อให้ตัวเองสามารถเรียนรู้ได้ในบริบทนั้น ๆ รวมถึงเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ตระหนักว่าสถานการณ์ที่ต่างกันจะมีกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมแตกต่างกันด้วย ทำให้ต้องติดตามกระบวนการเรียนรู้ของตนเอง และเชื่อมั่นในการสร้างการเรียนรู้ในแบบของตนเองมากขึ้น รวมถึงให้ผู้เรียนตระหนักว่าเขาสามารถมีส่วนร่วมในการกำหนดและยังมีส่วนในการสร้างคุณภาพในการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นด้วย

สิ่งที่ผู้สอนจะได้รับ คือ การกระตุ้นให้ผู้สอนเห็นคุณค่ากระบวนการเรียนรู้ของตนเองในแบบองค์รวม มุมมองนี้ส่งเสริมให้ครูชื่นชมวิธีที่พวกเขาใช้และขยายระบบนิเวศการเรียนรู้ของตนเองเพื่อรับมือกับความท้าทายของการจัดการศึกษาที่มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างต่อเนื่อง รวดเร็วและคาดการณ์ไม่ได้ ประการที่สอง มุมมองนี้ยังอาจกระตุ้นให้ครูมองกลยุทธ์ที่ใช้ใน การส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียนว่าเป็นกระบวนการทางนิเวศวิทยาที่พวกเขาได้ออกแบบและจัดหาทรัพยากรอย่างหลากหลาย และยังเปิดโอกาสให้เกิด แนวทางการจัดการเรียนรู้แบบใหม่สำหรับบริบท ความสัมพันธ์ และปฏิสัมพันธ์ในแบบที่แตกต่างไปจากปัจจุบัน เนื่องจากมุมมองแบบระบบนิเวศ ทำให้เห็นว่า การเรียนรู้ของผู้เรียนได้ขยายออกไปนอกห้องเรียนด้วย

ประโยชน์ระบบการศึกษา คือ ระบบนิเวศของการเรียนรู้เป็นกุญแจสำคัญในการทำความเข้าใจวิธีการเรียนรู้และวิธีการเรียนรู้กระบวนการเรียนรู้ การรู้วิธีการเรียนและการพัฒนาศักยภาพในการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยมีกระบวนการเรียนรู้เฉพาะบุคคล อาศัยการเรียนรู้แบบร่วมมือกัน และไม่เป็นทางการจะเป็นหัวใจสำคัญของการเรียนรู้ในอนาคต กระบวนทัศน์การเรียนรู้หลักของการสร้าง การเรียนรู้คือการเรียนรู้ตลอดชีวิตในหลากหลายบริบท โดยอาศัยเทคโนโลยี

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากการวิจัยนี้เสนอให้กระทรวงศึกษาธิการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำรูปแบบการบริหารจัดการระบบนิเวศการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพการบริหารงาน การพัฒนาหลักสูตร และยกระดับคุณภาพของผู้บริหารสถานศึกษา ผู้สอน ผู้เรียน และสถานศึกษา เพื่อความยั่งยืนในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

2. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

2.1 ผลการวิจัยครั้งนี้ ทำให้ได้รูปแบบการบริหารจัดการระบบนิเวศการเรียนรู้สู่การพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษานำร่องเพื่อความยั่งยืนในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา ที่มีทั้งความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ในระดับมากที่สุด เพื่อประโยชน์ทางวิชาการและการนิเทศโรงเรียน ควรนำรูปแบบที่ได้จากการวิจัยไปทดลองใช้ในการปฏิบัติการพัฒนาสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมระบบนิเวศการเรียนรู้ในสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพและเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น

2.2 ผู้บริหารสถานศึกษาและผู้ที่เกี่ยวข้องควรนำรูปแบบที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ไปใช้ในการวางแผนการดำเนินการบริหารงานทั้งในเชิงนโยบายและเชิงพื้นที่เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะผู้บริหาร หากจะนำไปใช้ในการประเมินและวัดผลคุณภาพสถานศึกษา คุณภาพผู้เรียน

2.3 ผู้บริหารสถานศึกษาและผู้ที่เกี่ยวข้องควรติดตาม ประเมินผล ผู้สอน และผู้เรียนของสถานศึกษาเพื่อพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ และจัดทำเกณฑ์และคุณสมบัติของผู้ที่จะเข้าสู่ตำแหน่งผู้บริหารโรงเรียนเพิ่มเติม

3. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ควรวิจัยและพัฒนาชุดฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างการบริหารจัดการระบบนิเวศการเรียนรู้และการพัฒนาผู้บริหารโรงเรียน

3.2 ควรวิจัยและพัฒนายุทธศาสตร์ในการบริหารจัดการระบบนิเวศการเรียนรู้ในระดับอาชีวศึกษา หรือในระดับอุดมศึกษา

3.3 ควรศึกษาวิจัยและพัฒนาบริหารจัดการระบบนิเวศการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียน โดยเปรียบเทียบระหว่างโรงเรียนของประเทศกับต่างประเทศ

เอกสารอ้างอิง

นวชล สมบูรณ์สิน. (2564). รูปแบบการจัดการนวัตกรรมทางการบริหารในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

(คุรุภัณฑ์, สาขาการบริหารการศึกษา). มหาวิทยาลัยนครสวรรค์.

พระราชบัญญัติพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พ.ศ. 2562. (2562). สืบค้นจาก

<https://www.ratchakitcha.soc.go.th>

สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. (2562). พระราชบัญญัติพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา. สืบค้นจาก

https://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2562/A/056/T_0102.PDF

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2565). รูปแบบการจัดนิเวศการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการพัฒนา

ศักยภาพของคนไทย 4.0. สืบค้นจาก <https://fliphtml5.com/wbpvz/pbyl/รายงานการศึกษา>

รูปแบบการจัดระบบนิเวศการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการพัฒนาศักยภาพของคนไทย_๔.๐/

สุรัตน์ แท่นประเสริฐกุล. (2564). ระบบนิเวศนวัตกรรมในโรงเรียนที่พัฒนานักเรียนนวัตกรรม (ปริญญา

นิพนธ์ กศ.ด.). มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

- อริชญา สวัสดิ์, ศศิธร หาสิน, & กัลยารัตน์ สุขนันท์ชนะ. (2565). แนวทางการจัดระบบนิเวศการเรียนรู้ภายในสถานศึกษาองรับการเรียนรู้เชิงรุก. *e-Journal of Education Studies, Burapha University*, 4(4), 67–78.
- Autio, E., & Thomas, L. D. W. (2019). Value co-creation in ecosystems: Insights and research promise from three disciplinary perspectives. In S. Nambisan, K. Lyytinen, & Y. Yoo (Eds.), *Handbook of digital innovation* (pp. 20–32). Edward Elgar.
- Fayombo, G. A. (2012). Active learning strategies and student learning outcomes among some university students in Barbados. *Journal of Educational and Social Research*, 2(9), 79–90. <https://doi.org/10.5901/jesr.2012.v2n9p79>
- Jucevicius, G., & Grumadaite, K. (2014). Smart development of innovation ecosystem. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 156, 125–129. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2014.11.133>
- United Nations Development Programme [UNDP]. (2019). *Human development report 2019: Beyond income, beyond averages, beyond today: Inequalities in human development in the 21st century*. New York: USA.